

POSTANOWIENIE

Dnia 21 stycznia 2014 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Małgorzata Wiśniewska (spr.)

Sędziowie: SO Krzysztof Dziedzic

SO Ryszard Małecki

po rozpoznaniu w dniu 21 stycznia 2014 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku B. K.

przy uczestnictwie R. K.

o podział majątku wspólnego

na skutek zażalenia wnioskodawczyni

na punkt 4. postanowienia Sądu Rejonowego w Szamotułach

z dnia 16 września 2013 r.

sygnatura akt I Ns 656/11

postanawia:

I. zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że przyznać adwokatowi M. A. od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Szamotułach kwotę 8.856 zł (w tym podatek VAT) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu;

II. przyznać adwokatowi M. A. od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Szamotułach kwotę 369 zł (w tym podatek VAT) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu w postępowaniu zażaleniowym, a w pozostałym zakresie wniosek pełnomocnika o przyznanie wynagrodzenia za postępowanie zażaleniowe oddalić;

III. oddalić wniosek o zwrot na rzecz pełnomocnika wnioskodawczyni uiszczonej opłaty od zażalenia.

/-/ K. Dziedzic/-/ M. Wiśniewska/-/ R. Małecki

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 16 września 2013 r. Sąd Rejonowy w Szamotułach, w sprawie o sygn. akt I Ns 656/11, umorzył postępowanie w przedmiocie podziału majątku wspólnego. W punkcie 4. zasądził od wnioskodawczyni na rzecz adwokata M. A. kwotę 7.200 zł tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu.

W uzasadnieniu Sąd wskazał, że pismami z dnia 3 września 2013 r. wnioskodawczyni i uczestnik wnieśli o umorzenie postępowania z uwagi na dokonanie podziału majątku wspólnego poza rozprawą oraz domagali się nieobciążania ich

kosztami sądowymi. Sąd wyjaśnił, że wnioskodawcy i uczestnik korzystali ze zwolnień od kosztów sądowych, które zostały cofnięte postanowieniem z 8 stycznia 2013 r. z uwagi na zbycie w listopadzie 2012 r. części nieruchomości stanowiącej majątek wspólny i uzyskanie z tego tytułu środków finansowych.

Sąd wskazał jako podstawę swojego rozstrzygnięcia art. 110 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zgodnie z którym sąd cofa zwolnienie od kosztów sądowych, jeżeli okaże się, że okoliczności, na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć. Sąd wyjaśnił, że w obu wypadkach strona obowiązana jest uiścić wszystkie przepisane opłaty oraz z wydatki, jednakże w drugim wypadku sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach.

Wnioskodawcy korzystała w sprawie z pomocy pełnomocnika ustanowionego dla niej z urzędu, który złożył wniosek o przyznanie mu od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w kwocie 14.400 zł + podatek VAT oraz oświadczenie, że nie zostały one opłacone nawet w części. Na koszty te składały się: jednorazowe wynagrodzenie pełnomocnika za reprezentowanie wnioskodawcy w postępowaniu w pierwszej instancji w wysokości 150% stawki minimalnej, tj. 7.200 zł + 3.600 zł = 10.800 zł (Sąd wskazał, że sprawa toczyła się dwukrotnie w pierwszej instancji, gdyż po wydaniu pierwszego postanowienia o podziale majątku wspólnego - na skutek apelacji stron - została uchylona do ponownego rozpoznania) oraz wynagrodzenie za reprezentowanie wnioskodawcy przed sądem odwoławczym na skutek wniesienia apelacji w wysokości 50% stawki minimalnej, tj. 3.600 zł. Łączna kwota z tego tytułu wyniosła 14.400 zł i Sąd postanowił obciążyć tą kwotą po połowie wnioskodawczynię oraz Skarb Państwa.

Powyższe postanowienie zaskarżyła wnioskodawcy.

Przedmiotowe postanowienie żaląca zaskarżyła w części, tj. w zakresie punktu 4. Żaląca wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia w powyższym zakresie poprzez przyznanie od Skarbu Państwa pełnomocnikowi z urzędu dalszej kwoty 7.200 zł (łącznie 14.400 zł).

W uzasadnieniu żaląca podniosła, że z art. 110 uksc wynika, że sąd może nakazać stronie zwrócić wydatki. Słowo „zwrócić” oznacza, zdaniem wnioskodawcy, że wydatki te muszą być najpierw wyłożone ze środków Skarbu Państwa. Dotyczy to w szczególności wydatków na opinie biegłych. Zdaniem skarżącej, w/w przepis nie daje podstaw do zastosowania go w tej sprawie.

Żaląca powołała się również na brzmienie art. 29 ust. 1 ustawy - Prawo o adwokaturze – zgodnie z którym, koszty pomocy prawnej ponosi (a nie: może ponieść) Skarb Państwa. Skoro koszty te ponosi Skarb Państwa, zdaniem żalącej, muszą być one opłacone ze środków budżetowych, a nie zasądzone bezpośrednio od strony, do czego żadnej innej podstawy prawnej nie ma. Możliwość tę wyklucza także rozporządzenie z 17 września 2012 r., zgodnie z którym stawkę wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu podwyższa się o VAT, co z kolei nie musi mieć miejsca przy wynagradzaniu adwokata przez stronę, gdzie stawka winna być ceną brutto, tj. zawierać VAT. Dla pełnomocnika z urzędu nie jest też obojętne, czy przysługujące mu należności może realizować wobec Skarbu Państwa, czy wobec strony.

Zdaniem żalącej, „zmiana postanowienia zgodnie z wnioskiem zażalenia oznaczałaby implicite zwolnienie wnioskodawcy od obowiązku zwrotu Skarbowi Państwa wydatków w tej części, za czym przemawia wiele argumentów: (1) słuszne wydaje się, aby finalnie obie strony poniosły koszty w takim samym zakresie tj. co do opinii biegłego jak w punkcie 3 postanowienia, (2) za powyższym przemawia zasada sprawiedliwości i spójności wewnętrznej orzeczenia, (3) za powyższym przemawia także to, że uczestnik również korzystał z pomocy prawnej z urzędu i nie powinien ponosić kosztów postępowania w mniejszym zakresie niż wnioskodawcy, tylko dlatego, że jego pełnomocnik nie ponawia wniosku o przyznanie mu tych kosztów, (4) sąd nie analizował sprawy pod kątem aktywności każdego z uczestników, podczas gdy, zdaniem żalącej, to przede wszystkim R. K. zgłaszał przeróżne roszczenia dodatkowe i kwestionował kolejne opinie, (5) o cofnięciu zwolnienia i obciążeniu kosztami nie powinno przesądzać samo zbycie rzeczy w toku postępowania, gdyż strony równie dobrze mogły się zgodzić na sprzedaż licytacyjną, aby sąd wydał postanowienie końcowe i nie obciążał kosztami, a następnie niedługo później zbyć rzecz.

Wnioskodawczyni załączyła do zażalenia kserokopię oświadczenia z dnia 27 sierpnia 2013 r. wydanego przez (...) Bank S.A., z którego wynika, że 26 sierpnia 2013 r. dokonała spłaty kredytu udzielonego na podstawie umowy kredytu hipotecznego nr (...), co spowodowało wygaśnięcie hipoteki kaucyjnej do kwoty 102.932,08 zł. Żaląca oświadczyła, że środki uzyskane ze sprzedaży przedmiotów wchodzących w skład przypadłej jej części majątku wspólnego zużyła w całości na spłatę „znaczących” zobowiązań oraz że ma na utrzymaniu niesamodzielną córkę.

Zdaniem żalącej, przeciwko obciążaniu jej kosztami pomocy prawnej przemawia także art. 108 k.p.c. w zw. z art. 110 uksc. Skoro bowiem można nakazać stronie zwrócić koszty procesu dopiero po ich wcześniejszym opłaceniu przez Skarb Państwa, a o kosztach pełnomocnika z urzędu sąd co do zasady orzeka dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie, rozstrzygnięcie to musi się uprawomocnić, by następnie móc orzekać o zwrocie kosztów. Orzekanie o takim zwrocie nie jest już możliwe, gdyż żadne postępowanie już się nie toczy. Art. 108¹ k.p.c. dotyczy zaś tylko kosztów sądowych.

W dniu 7 października 2013 r. do Sądu Rejonowego wpłynęło pismo pełnomocnika żalącej z dnia 5 października 2013 r. oznaczone jako „Uzupełnienie zażalenia”, w którym pełnomocnik podtrzymał zażalenie oraz wniósł o:

1. zwrócenie mu uiszczonej opłaty od zażalenia w kwocie 72 zł,
2. nieobciążanie wnioskodawczyni kosztami postępowania ponad punkt 3. zaskarżonego postanowienia,
3. zasądzenie na rzecz pełnomocnika od Skarbu Państwa kwoty 1.440 zł + VAT tytułem pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu w postępowaniu zażaleniowym.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługiwało na częściowe uwzględnienie, jednak z innych przyczyn niż podniesione w środku zaskarżenia.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że prawomocnym postanowieniem z dnia 8 stycznia 2013 r. (I Ns 656/11) Sąd Rejonowy w Szamotułach cofnął wnioskodawczyni i uczestnikowi zwolnienie od kosztów sądowych przyznane w niniejszym postępowaniu (odpowiednio pkt 1. i 2. postanowienia). Wnioskodawczyni - postanowieniem wydanym na rozprawie w dniu 24 października 2008 r. - została w całości zwolniona od kosztów sądowych w niniejszej sprawie. Następnie, postanowieniem z dnia 27 listopada 2009 r., Sąd Rejonowy przyznał wnioskodawczyni pełnomocnika z urzędu (art. 117 § 1 k.p.c.).

Podstawa prawna do cofnięcia stronie zwolnienia od kosztów sądowych zawarta jest w art. 110 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tj. Dz. U. z 2010 r., nr 90 poz. 594 ze zm. – dalej u.k.s.c.). Przepis ten, uwzględniając jego umiejscowienie w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, odnosi się wyłącznie do kwestii przyznania stronie zwolnienia od kosztów sądowych, których katalog określa wymieniona ustawa w art. 2 ust. 1 (koszty sądowe, według tej definicji, obejmują opłaty i wydatki). W konsekwencji, art. 110 u.k.s.c. może być wyłącznie podstawą do orzeczenia o obowiązku strony pokrycia kosztów sądowych (opłat i wydatków zaliczanych do kosztów sądowych) w przypadku cofnięcia jej zwolnienia przyznanego przez sąd. Nie można w tym przepisie poszukiwać podstawy prawnej dla orzeczenia o obowiązku pokrycia przez stronę wynagrodzenia pełnomocnika świadczącego dla strony pomoc prawną z urzędu. Podstawa taka znajduje się poza ustawą o kosztach sądowych, gdyż wynagrodzenie pełnomocnika nie należy do kategorii kosztów sądowych. Uregulowanie kwestii obciążenia strony kosztami pełnomocnika z urzędu zawarte jest w kodeksie postępowania cywilnego.

Zgodnie z art. 120 k.p.c., sąd cofnie ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli okaże się, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć (§ 1). W wypadkach, o których mowa w § 1 art. 120 k.p.c., strona obowiązana jest uiścić wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego dla niej ustanowionego (§ 2). W wypadku, gdy okoliczności, na podstawie których przyznano ustanowienie adwokata lub radcy prawnego,

przestały istnieć, sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem tylko częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach (§ 3).

W postanowieniu z dnia 8 stycznia 2013 r. (k. 554 akt), do którego Sąd Rejonowy odwołał się w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, postanowiono jednoznacznie o cofnięciu wnioskodawczyni oraz uczestnikowi zwolnienia od kosztów sądowych. Sąd Rejonowy zastosował zatem instytucję przewidzianą przepisem art. 110 u.k.s.c. Ani to orzeczenie, ani żadne inne wydane przez Sąd I instancji, nie stanowiło jednak cofnięcia ustanowienia dla wnioskodawczyni adwokata z urzędu, w oparciu o normę art. 120 § 1 k.p.c. Są to natomiast dwa niezależne i odrębne od siebie orzeczenia. Wobec niewydania przez Sąd I instancji postanowienia o cofnięciu przyznania wnioskodawczyni pełnomocnika z urzędu nie było zaś podstaw do zastosowania dyspozycji normy zwartej w art. 120 § 3 k.p.c. i zobowiązania wnioskodawczyni do częściowego pokrycia wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi z urzędu. Przesłanką do wydania takiego orzeczenia jest bowiem wskazane w § 1 art. 120 k.p.c. cofnięcie ustanowienia pełnomocnika z przyczyn w tym przepisie wskazanych (a nie cofnięcie zwolnienia od kosztów sądowych). Przypomnieć należy, że z pomocy prawnej pełnomocnika z urzędu może korzystać również strona niezwolniona od kosztów sądowych (art. 117 § 2 k.p.c.), co dodatkowo wskazuje na odrębność powyższych instytucji prawnych. Utrzymując przyznane wnioskodawczyni postanowieniem z 27 listopada 2009 r. ustanowienie pełnomocnika z urzędu, Sąd Rejonowy nie mógł zatem postanowić o pokryciu przez wnioskodawczynię nawet części wynagrodzenia tegoż pełnomocnika. Niezbędne jest bowiem do tego cofnięcie ustanowienia pełnomocnika na podstawie art. 120 § 1 k.p.c. (zaskarżalne zażaleniem na podstawie art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c.), które w niniejszej sprawie nie nastąpiło.

W konsekwencji Sąd Rejonowy nie miał podstaw do obciążenia wnioskodawczyni – nadal korzystającej z dobrodziejstwa instytucji pełnomocnika z urzędu – kosztami działania tego pełnomocnika (jego wynagrodzenia) w żadnej części. Zważywszy na fakt przyznania przez Sąd Rejonowy pełnomocnikowi reprezentującemu wnioskodawczynię wynagrodzenia za udzielenie pomocy prawnej z urzędu w wysokości łącznej 14.400 zł (150% stawki minimalnej za postępowanie przed Sądem I instancji – 10.800 zł netto oraz 50% stawki minimalnej za postępowanie apelacyjne przed Sądem odwoławczym - 3.600 zł netto), które to rozstrzygnięcie uznać należy za niekwestionowane, zaskarżone postanowienie należało zmienić zgodnie z wnioskiem żalącej przez przyznanie adwokatowi M. A. od Skarbu Państwa (Sądu Rejonowego w Szamotułach) również pozostałej części należnego mu wynagrodzenia, tj. kwoty 7.200 zł (powiększonej o podatek VAT, zgodnie z § 2 ust. 3 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, t.j. Dz. U. 2013 poz. 461). Tym samym Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. zmienił postanowienie Sądu I instancji, jak w punkcie I. sentencji.

O kosztach postępowania zażaleniowego Sąd Okręgowy orzekł w punkcie II. postanowienia, przyznając adwokatowi M. A. od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Szamotułach kwotę 369 zł (w tym podatek VAT) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu (§ 2 ust. 3, § 6 pkt 4, § 13 ust. 2 pkt 1 i § 19 pkt 1 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r.). Wartość wynagrodzenia pełnomocnika została obliczona z uwzględnieniem wartości przedmiotu zaskarżenia. Zażalenie dotyczyło wyłącznie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 4. postanowienia z 16 września 2013 r., które miało za przedmiot obciążenie wnioskodawczyni (a nie Skarbu Państwa) obowiązkiem pokrycia części kosztów pełnomocnika z urzędu. Uwzględniając przedmiot zaskarżenia, całkowicie oderwany od istoty sprawy o podział majątku wspólnego, Sąd Okręgowy uznał za zasadne wyliczenie należnego pełnomocnikowi wynagrodzenia w oparciu o wymienione wyżej podstawy, a nie w nawiązaniu do wartości udziału wnioskodawczyni w majątku wspólnym (§ 7 ust. 1 pkt 10 rozporządzenia). Nie ma bowiem żadnego uzasadnienia dla obliczania wynagrodzenia pełnomocnika w niniejszym postępowaniu zażaleniowym w oparciu o wartość wskazaną w § 7 ust. 1 pkt 10 rozporządzenia. Taką podstawę wyliczenia wynagrodzenia pełnomocnika ustawodawca przewidział w sprawie o podział majątku wspólnego między małżonkami, co jednak nie oznacza, by uregulowanie to automatycznie przenosić także na wszelkie kwestie wpadkowe rozstrzygane w takim postępowaniu. Właściwa jest w tym przypadku – dla wyliczenia wynagrodzenia – badana przez sąd odwoławczy kwestia, która wykracza poza właściwą istotę sprawy o podział majątku wspólnego. Nieuprawnione było zatem żądanie pełnomocnika przyznania mu za udział

w postępowaniu zażaleniowym (dotyczącym wyłącznie kwestii obciążenia wnioskodawczyni w połowie kosztami pełnomocnika) wynagrodzenia stanowiącego kwotę 1.440 zł netto.

Wniosek pełnomocnika załączaj o zwrot wyłożonej przez niego („zwrócenie mi”) opłaty od zażalenia nie mógł zostać uwzględniony, gdyż wydatku tego nie można uznać za niezbędny wydatek adwokata w rozumieniu § 19 pkt 2) wskazanego wyżej rozporządzenia, zwracany przez Skarb Państwa w ramach ponoszenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Nie jest to bowiem wydatek obciążający adwokata, lecz stronę (w tym przypadku wnioskodawczynię, w której imieniu zażalenie zostało wniesione, jak wyraźnie wskazano w jego treści – k. 512 akt); pełnomocnik z urzędu nie ma obowiązku wykładania go za stronę (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., V CZ 91/10). Wobec powyższego wniosek ten należało oddalić w oparciu o art. 385 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., o czym orzeczono w punkcie III. sentencji.

/-/ K. Dziedzic/-/ M. Wiśniewska/-/ R. Małecki